

A KÁRPÁT-MEDENCEI MAGYAR NYELVKÖZÖSSÉG ŐSHONOS STÁTUSA. TÖRTÉNETI ÉS JELENKORI BEMUTATÁS¹

THE INDIGENOUS STATUS OF THE HUNGARIAN LANGUAGE COMMUNITY IN THE CARPATHIAN BASIN. A HISTORICAL AND CONTEMPORARY INTERPRETATION

Tolcsvai Nagy Gábor

az MTA rendes tagja, egyetemi tanár

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest; Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Nyitra, Szlovákia
tnghu@hotmail.com

ÖSSZEFOGLALÁS

A tanulmányban az őshonosság fogalmát a Kárpát-medencei magyar nyelvközség történeti és jelen helyzete szerint értelmezem, a szociokulturális és pragmatikai tényezőket figyelembe véve. Amellett érvelek, hogy az őshonosságnak az ENSZ által többször is kidolgozott és az ILO által meghatározott leírása olyan népességekre és területekre, államokra is érvényes, amelyek esetében egyes népcsoportok az őshonosság leírás szerinti helyzetébe kerültek, többek között Európában is ott, ahol nyelvi és etnikai kisebbség él hosszú ideje, nem tipikus gyarmati hódítás tárgyaként, de határáthelyezések áldozataiként, eltérő mértékű kisebbségi jogokkal és diszkriminációval. A határon túli magyar kisebbség, illetve annak régiónkénti (államonkénti) csoportjai 1920 óta őshonos népességnek számítanak a politikailag elfogadott, az ENSZ által kidolgozott leírás szerint, a leírás kiterjesztésével.

ABSTRACT

The notion of 'indigenous' as described in international regulations and resolutions is adjusted to the situation of the Hungarian language community in the Carpathian Basin, with special reference to the Hungarian minorities in the countries along the Hungarian border. The regional communities of the Hungarian minorities should be seen indigenous groups since 1920, with the flexible semantic extension of 'indigeneness'. Significant parts of the Hungarian language community were annexed to the newly formed non-Hungarian states. The then new state borders cut through natural geographic, and mostly homogenous Hungarian ethnic, ethnographic, regional cultural and dialectal territories. Those left behind the borders became indigenous, while staying on their homeland. This interpretation is based on the linguistic and cultural features of the minorities in question.

¹ Köszönettel tartozom Andrásy Györgynek és a tanulmány angol változata névtelen lektorának fontos és segítő megjegyzéséért.

Kulcsszavak: magyar kisebbségek, nyelvi és szociokulturális tényezők, őshonos, trianoni béke

Keywords: Hungarian minorities, linguistic and socio-cultural factors, indigenous, Paris peace treaty 1920

BEVEZETÉS

Az alábbiakban az őshonosság² fogalmát a Kárpát-medencei magyar nyelvközösség történeti és jelen helyzete szerint értelmezem. Ez az értelmezés azokat a szociokulturális és pragmatikai tényezőket veszi figyelembe, amelyeket az őshonosság politikai és szociológiai leírásai aktiválnak, de amelyeknek politikai alapú szűk alkalmazásai általában nem terjednek túl a gyarmatbirodalmak posztkoloniális³ területein. Amellett érvelek, hogy az őshonosságnak az ENSZ által többször is kidolgozott és az ILO (International Labour Organization – Nemzetközi Munkaügyi Szervezet) által meghatározott leírása olyan népességekre és területekre, államokra is érvényes (jogi hatókörének pontosító tágításával), amelyek esetében nem szokás gyarmati berendezkedésről beszélni, egyes népcsoportok viszont mégis az őshonosság leírás szerinti helyzetébe kerültek. Ez a helyzet Európában is fennáll számos helyen, ahol nyelvi és etnikai kisebbség él történeti értelemben is hosszú ideje, nem tipikus gyarmati hódítás tárgyaként, de határáthelyezések áldozataiként eltérő mértékű kisebbségi jogokkal és diszkriminációval. Tehát az őshonosság fogalmát rugalmasabban kívánom értelmezni, itt most konkrétan a határon túli magyar kisebbség (külső régiók) helyzetére alkalmazva, helyzetük jobb megértése és nyelvi (egyáltalán kisebbségi) jogaik sikeresebb elismertetése érdekében. A határon túli magyar kisebbség, illetve annak régiónkénti (államokénti) csoportjai 1920 óta őshonos népességnek számítanak a politikailag elfogadott, az ENSZ által kidolgozott leírás szerint, a leírás kiterjesztésével, rugalmas alkalmazásával. A magyar nyelvközösség jelentős része az első világháborút lezáró békeegyezmény következtében egyik napról a másikra új államokban találta magát. Az új államhatárok természetes földrajzi, lényegében homogén magyar néprajzi, regionális kulturális és nyelvjárási területeket vágta ketté (sőt település közepén húzták meg a határt), ezáltal hosszú évszázadok alatt kialakult közösségeket szakítottak szét, amelyeknek az új határ külső oldalán maradt részei hirtelen egy más kultúrát, nyelvet elváró állam hatalmi intézkedéseinek lettek kitéve,

² Az őshonosság (indigenousness) itteni nyelvi és szociokulturális értelmezését nem szembeesítem az őslakosság jogtudományban elfogadott jelentésével, megjegyezve, hogy a nyelvtudomány általában az őshonos kifejezést alkalmazza.

³ A posztkoloniális leíró kifejezés itt tömören a gyarmati korszakot követő történeti időszakra utal, nem tartalmaz kritikai elemeket.

kisebbségként. Azonnal az őshonosság leírás szerinti körülményei közé jutottak, amelyet az új államok formálisan (nemzetközi egyezményekben) elismernek, de a gyakorlatban azóta is megtagadnak. Ugyanakkor a teljes magyar nyelvterület önmagában továbbra is létezik, fennáll, tehát a határon túli magyarok őshonossága egy lazább értelmezésben nem válik le a magyarországi őshonosságról.

A tanulmány csak az őshonosság magyar vonatkozásaira összpontosít, más tényezőket, amelyek a határon túli magyarok nyelvi és szociokulturális helyzetében fontosak (például a kétnyelvűséget, a kódváltást, az államnyelvhez vagy a többi magyar nyelvváltozathoz való viszonyt) nem tárgyalja.

A MAGYAR NYELVKÖZSÉG TÖRTÉNETI HELYZETE ÉS A TRIANONI HATÁRKIJELÖLÉS

A magyar anyanyelvűek közössége – kisebb, eltérő történetű csoportokat leszámítva – a Kárpát-medencében, a Magyar Királyság állami területén élt a 10. század óta 1920-ig. Másként fogalmazva: a Kárpát-medencei magyar nyelvterület legnagyobb része túlnyomóan magyar nyelvű volt a honfoglalás óta.

Az első világháborút 1920-ban lezáró párizsi (trianoni) békeegyezmény a győztes hatalmak által megfogalmazott eszményt („nemzeti demokratikus államok”) a legtöbb esetben nem valósította meg (vö. Leonhard, 2018, 11–28.), az új határok azonnal súlyos feszültségekhez vezettek, nem csak a magyar etnikum esetében (az adatokra lásd Romsics, 2001, 147.; lásd még Romsics, 2007).

Nyilvánvaló, hogy a nagyhatalmi döntésnek rendkívül összetett hatása lett, azonnal és azóta folyamatosan (Ablonczy, 2020a, b). A hatások a magyar nyelv-közösség tekintetében is szerteágazóak. Az itteni érvelésben, az adott keretek között csak néhány, az őshonosság szempontjából döntő tényezőt említek, amelyek 1918–1920-ban, tehát a határmegvonás idején egyértelműen érvényesek voltak, és azóta is érvényesek:

- a magyar nyelv-közösségnek az adott területen élése ezer éve;
- a teljes magyar nyelvterületen való ezeréves területi kontinuitás (beleértve a török hódítás népességpusztítását, valamint a Székelyföld speciális helyzetét, vagyis hogy e nagy terület hosszabb ideje nem kontinuos közvetlenül a teljes magyar nyelvterülettel);
- az ez idő alatt kialakult és fenntartott közösségi lét, nyelv, kultúra, szokások és történeti tudat.

A határon túli magyar kisebbség őshonos státusa mellett érvelve az 1918–1920 körüli területi, etnikai, nyelvi és néprajzi helyzetet kell szemügyre venni. Ezek a körülmények azt mutatják, hogy a határok meghúzása a legtöbb esetben egyértelműen kontinuos magyar régiókat vágott ketté. A száz évvel későbbi helyzet a magyar határ mentén még mindig ezt a képet mutatja. Az 1920 utáni Magyaror-

szággal szomszédos államok viszonyában a releváns adatok a következők (a Mura-vidéki, vagyis szlovéniai és az örvidéki, vagyis ausztriai adatok hasonlóak, bemutatásukra itt nem kerül sor; lásd Fancsaly et al., 2016; Szépfalusi et al., 2012).

Szlovákia (Felvidék): 668 km hosszú magyar–szlovák országhatár, a szlovák részen 20–50 km széles magyar nyelvterület, amelynek részei „természetes folytatódásai azoknak az észak-magyarországi tájaknak, amelyekről mesterségesen választották őket le 1918-ban” (Lanstyák, 2000, 46.). Ez a terület 1918-ban lényegében egyöntetűen magyarok lakta térség volt, már hosszú évszázadok óta. Ez a tény még ma is tükröződik: „1991-ben a magyarok 91,8%-a élt a szigorúan vett magyar nyelvterületen [...] A magyar településterület meglehetősen tömörségére utal, hogy a szlovákiai magyarok 77,2%-a még mindig számszerű többségben él” (Lanstyák, 2000, 51.).

Ukrajna (Kárpátalja): „Az 1989-es népszámlálási adatok szerint az ukrajnai magyarság legnagyobb része – a 163 111 magyar közül 155 711, azaz 95,4% [...] – Kárpátalján él, csak ebben a megyében őshonos” (Csernicskó, 1998, 33.). „A mai Kárpátalja területén élő magyarság a 20. század végéig viszonylag homogen tömböt alkotott, de az összefüggő településterület máig sem szakadozott szét teljesen. A 20. századot megelőzően a magyar és szláv etnikum eltérő életmódja miatt a magyar és a szláv településterület csak keskeny sávban fedte egymást [...]. A megye déli, síkvidéki sávját benépesítő magyarság összefüggő településszerkezete tulajdonképpen csak az 1920–1930-as években kezdett jelentősen felhígulni, részben a tudatos betelepítés, részben a spontán betelepülés következtében” (Csernicskó, 1998, 34.).

Románia (Erdély): „Ha a történelmi előzményeknek és a nyelvjárási tagolódásnak megfelelően, Kiss Tamást is követve [...], négy erdélyi régiót különítünk el, akkor a legutóbbi (2011-es) népszámlálás szerint a magyar népesség megoszlása a következő: 38%-a (475 000) a Székelyföldön, nem egészen 3 megyében, kb. 20% (248 762) Közép-Erdélyben (Maros megye nem székely részében és Kolozs megyében), mintegy 25% (302 641) a harmadik régióban, a Partiumban, az országhatár menti sávban (illetve Szilágy megyében), 17% (216 000) az észak-erdélyi, a dél-erdélyi és a bánsági szórványokban, ahol a magyarok aránya 10% alatti” (Péntek–Benő, 2020, 62.). A székelyföldi régió távol van a magyar országhatártól, azonban az itteni magyarok számszerű többségben vannak. Hasonló a helyzet a harmadik régióban, a Partiumban, az országhatár menti sávban. A többi területen is őshonosok az ottani magyarok. Erdélyben a magyar betelepülés a 10. századtól ment végbe, ahol a vármegyék kialakítása és az erdélyi püspökség megalapítása (Gyulafehérvár központtal) a 11. század elején, tehát Szent István idejében zajlott le. A 12. században a ritkább területek betelepítése is zajlott. A románok betelepítése a 13. században kezdődött, Dél-Erdélyben és Máramarosban.

Jugoszlávia (Vajdaság): „A Vajdaság 2 013 889 lakosából 1991-ben 1 143 727 (56,79%) szerb nemzetiségűnek vallotta magát. A második legnépesebb csoport

a magyar nemzetiség: száma 339 491 (16,86%)” (Göncz, 1999, 37.). Az 1981-es adatok alapján megállapítható, hogy „a magyarság jelentős többsége főként Észak-Bácska, a Tisza mente, illetve Közép-Bánát térségében élt, viszonylag összefüggő területen, ahol a magyarság 86%-a az itt elhelyezkedő 23 község területére koncentrálódik. A további 14% 21 községben elszórtan etnikai szigetekre tagolódik, szórványban él” (Göncz, 1999, 39.).

Annyi a fenti adatokból kirajzolódik, hogy az 1920-ban meghúzott határok kontinuus magyar etnikai és nyelvi közösségeket vágtak szét, amely lokális közösségek hosszú évszázadok óta ugyanazon a területen éltek, ugyanazt a magyar nyelvet beszélték, hagyományaikat fenntartva, lényegében más etnikumok és nyelvek jelenléte nélkül. Az etnikai és nyelvi folytonosság a Székelyföld és Közép-Erdély esetében nincsen meg, a többi jellemző viszont megvalósul. A fenti megszorításokkal a magyar nyelvközösség 1100 éve folyamatosan és az adott területet általában túlnyomó többségben lakja, és ebben az általános értelemben őshonos, a magyar betelepülés a Kárpát-medencébe a 9–10. század során történt meg,

AZ ŐSHONOSSÁG ÁLTALÁNOS ÉRTELMEZÉSE A NYELVI ÉS KULTURÁLIS TÉNYEZŐKRE ÖSSZPONTOSÍTVA

A hozzáférhető dokumentumok alapján az őshonosság jellemzőinek és az ezekkel kapcsolatos cselekvési terveknek az egységes formába öntése az ENSZ keretében – hosszabb 20. századi előzmények után – az 1980-as években kezdődött meg ténylegesen, főképp az ún. Martínez Cobo Study kidolgozásával és bemutatásával (URL1), továbbá az ILO kidolgozásában.

Martínez Cobo ENSZ-rapportőr az őshonos népekről az alábbiakat állapítja meg. „Az őshonos közösségek, népek és nemzetek azok a megszállás és gyarmati sor előtt már történeti folytonosságban élő társadalmak, amelyek saját területükön fejlődtek, és most a területükön többségben lévő társadalmi részekről elkülönítik magukat. A jelenben nem domináns részei a társadalomnak, elkötelezettek ősi területük és etnikai identitásuk megőrzése, fejlesztése és a jövő generációinak való átadása mellett, népként való folyamatos létezésük alapjaként, összhangban saját kulturális mintáikkal, társadalmi intézményeikkel és jogi rendszerükkel” (URL1; lásd még URL2).

Az ILO C169 rövidítésű dokumentuma (URL3) részletesen meghatározza és kidolgozza az őshonos és törzsi népek jogait. Az 1. cikk 1. bekezdés (b) pontja szerint az egyezmény érvényes azokra „a népekre, amelyeket őshonosnak tekintenek, mert azokból a népességekből származnak, amelyek az országot vagy az országhoz tartozó földrajzi térséget lakták a meghódítás vagy gyarmatosítás vagy a jelenlegi államhatárok meghatározásának idején, és akik, függetlenül jogi státusuktól, fenntartják saját társadalmi, gazdasági, kulturális és politikai

intézményeiket részben vagy egészében”. A 2. bekezdés kimondja, hogy „az őshonos vagy törzsi önazonosítást alapvető kritériumként kell tekinteni azokra a csoportokra, amelyekre a jelen Egyezmény vonatkozik”.

Az ENSZ-nek az őshonos személyekkel és közösségekkel kapcsolatos tevékenysége a továbbiakban főképp e csoportok emberi jogi helyzetének felderítésére és jobbítására irányult. Az ENSZ-közügyülés 2007-ben elfogadta az őshonos népek jogainak nyilatkozatát (*Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*), amely az emberi jogok nemzetközi rendszerében precedens nélkül emeli ki az őshonos népek kollektív jogait. Az ILO-egyezmény részletesen rögzíti a megnevezett őshonos és törzsi népek jogait.

Közép-Európa 20. századi történetét a fenti szempontok szerint nemigen elemezték kutatások. Az áttekintések elsősorban politikatörténeti nézőpontból közelítenek (Brubaker, 1996), és/vagy csak nagy vonalakban érintik a kisebbségi problémákat (lásd például Ekiert–Hanson, 2006), vagy statisztikai adatokkal tekintik át az 1920 utáni helyzetet (Koulov, 2013). Azt nyitott kérdésként kell kezelni, hogy a volt és jelenlegi gyarmatokon túl a kategória milyen közösségekre és nyelvekre vonatkozik. Az ILO-egyezmény idézett rendelkezéseinek a *Vienna Convention on the Law of Treaties* 31–33. cikke (URL4) alapján történő tágabb értelmezése a jogi alapot is pontosabban megadná az itt vázolt problémák enyhítésére, további (például a magyar) közösségekre alkalmazására, az általános nyelvi jogi problémák, sőt egyes konkrét területek, például a szokások, a jogi néphagyományok és az egyházak diszkriminációjának kezelésére.

A MAGYAR KISEBBSÉGEK ŐSHONOS JELLEMZŐI

Az őshonosság fentebb tömören idézett jellemzői sajátosan érvényesülnek a magyar kisebbségek körében. Kiemelendő, hogy a határon túlra került régiók nagyrészt rurális területek voltak, ahol a népesség többsége a mezőgazdaságból élt, nem kis részben hagyományos önálló életformában.

A történelmi folytonosság tényei 1918–1920-ban a következők voltak:

- az ősi föld birtoklása jogi és szellemi, érzelmi alapon egyaránt, a földhöz, a tájhoz kötődéssel, a fenti adatok szerint túlnyomó részben csak magyarok által;
- az ősi földön élés: a kisebbségi helyzetbe kerül magyar csoportok évszázadok óta ugyanazon a földön, ugyanazon a tájon éltek és élnek;
- az e régiókban élő magyarok közös eredetűek, és annak tartják magukat: magyar etnikumúak és magyar anyanyelvűek, ezeréves leszármazási tudattal;
- a magyar anyanyelv, közelebből a sok évszázada kialakult és fő jellemzőiben állandóságot mutató nyelvjárásokkal, az 1918–1920-ban bekövetkezett hatalmi váltásig egyértelműen egynyelvű beszélőkként;

- a kulturális hagyományok, itt elsősorban a népi tradíciók (társas kapcsolatok, családszerkezet, viselkedés és munkaerőkölcs, szokások, ünnepek, jogi néphagyományok, vallás, viselet, folklór, települési és egyházi közösségek).

Ezek a tényezők egyik napról a másikra olyan közegbe kerültek, amelyben az új államhatalom idegennek és hódítónak számított. Az új államhatalom intézkedései másodlagos értékűvé vagy értéktelenné, sőt nemritkán az új többség számára károsra minősítették a felsorolt tényezőket, a történelmi folytonosságot kétségbe vonták vagy tagadták, az őshonos magyar népességet betolakodónak, ellenségnek minősítették saját ősinek tekintett földjükön. Ez az összetett viszony 1990 után is fennmaradt, különböző mértékben és hatásfokkal, államonként és korszakonként.

A nyugat-európai államok és távoli gyarmataik őshonossági (és posztkoloniális) jellemzőihez képest az európai, közelebbről a Kárpát-medencei helyzet eltéréseket is mutat. Miközben az új államok 1918 után saját erőszakszervezeteikkel birtokba vették a korábban nem birtokolt területeket és népességeket, aközben ez nem távoli területeken történt, hanem az új államok etnikailag többségi területeinek más etnikumok által lakott területekre kiterjesztésével. A birtokba vett nem többségi etnikumú területek társadalmilag, gazdaságilag és kulturálisan nem voltak teljesen idegen formájúak, azok ugyanúgy az európai, közelebbről a közép-európai keresztény alapú történeti fejlődés nagyjából azonos szakaszában voltak 1918–1920-ban. Ezzel együtt a lokális kulturális és nyelvi különbségek egyértelműek voltak, ezek alapján a kisebbségbe került magyar csoportok és a többségi állam elhatárolták magukat a másiktól. A többségi államhatalom ezt több formában is megtette például a kisebbségek létezésének és elismerésének megtagadásával, a többségi hatalmi fölény jeleként az adminisztratív és morális felsőbbrendűség kinyilvánításával. Folyamatosan jelen van a kisebbségi magyarok megítélésében több hamis sztereotíp álláspont, amely szerint a kisebbségi magyarok elmagyarosodott románok vagy szlovákok, vagy nemrég betelepült betolakodók.

Az a tény, hogy mindez nemzetközi egyezmények, valójában a háborúban győztes hatalmak egyoldalú döntése alapján történt (nem volt népszavazás a hovatartozásról), nem érinti a döntések tárgyát képező területeken élők reakcióit. A kisebbségi helyzetbe került magyar népesség megszállásként élte át és értelmezte az új államba kerülést. Ez az a perspektíva, ahonnan a döntések eredményeit a legritkábban elemzik, pedig éppen ez a perspektíva, a legközvetlenebb élmények összessége indokolja a magyar kisebbségek őshonos értelmezését.

1918–1920-ban a határon túli magyarok közvetlenül és azonnal gyakorlatilag az anyanyelv korlátozásával, betiltásával szembesültek. Az őshonosság leírásában szereplő, az őshonos népeket és személyeket érintő tényezőknek ezen a szinten van igazán jelentőségük. Például az iskolai oktatás területén jól kirajzolódik a bekebelező szándék. Mindegyik érintett államban van anyanyelvóra, ami többsé-

gi szempontból szlovák, ukrán stb. anyanyelvőre, és minden iskolásnak, a kisebbségieknek is kötelező. Hosszú évtizedek óta a szlovák, ukrán stb. nyelvtanórát egyetlen módszertannal tanítják, a szlovák, ukrán anyanyelvű diákokra tervezve. A kisebbségeket úgy veszik, mintha úgy beszélnének szlovákul, ukránul, mint a szlovák, ukrán anyanyelvű diákok. Egy tankönyv, egy tanmenet mindenkinek, amelynek egyik eredménye a folyamatos frusztráció, az államnyelv kisebbségi ismeretének gyenge színvonala, hiszen a nem anyanyelvi diákok nem tudják feldolgozni az anyanyelvi diákoknak szánt tananyagot (vö. Vančo, 2017). A sok évtizedes gyakorlat másik eredménye az, hogy a magyar anyanyelvű diákokból ezen a ponton szlovák, ukrán őshonost csinálnak, ki nem mondva, de nyilvánvaló céllal, vagyis nyíltan megtagadják az őshonos státust. Ezért is kell részletesen tárgyalni a szociokulturális tényezők konkrét megvalósulásait, mert azokkal egy jogszabály egy formálisan pozitív mondata mellett is súlyos problémák lehetnek. Ehhez segédkategória az őshonos státus, mert ezzel a részletekbe lehet menni. A homogenizáló tanítási módszertan abszurditása ellen 1990 óta komoly küzdelem folyik a külső régiókban, egy-két helyen már csekély eredménnyel.

ÖSSZEFOGLALÁS

Összegzésül az állapítható meg, hogy az 1918–1920 során Európában megállapított államhatárok mentén kisebbségbe jutott magyar regionális közösségek őshonos helyzetbe kerültek, mert saját történeti, leszármazási tudatuk, földrajzi területhez, anyanyelvhez, kultúrához és szokásokhoz kötődésük azonnal és közvetlenül szembekerült az új, más többségi államhatalommal. Az új államhatalmak az elmúlt száz évben kevés kivételtől eltekintve nem enyhítették ezt a feszültséget, sőt, eltérő mértékű nacionalizmusaikkal gyakran fokozták a kisebbségek izolációját, ellehetetlenítését, egyértelmű asszimilációs céllal.

Az őshonosság, főképp a nyelv tekintetében modern értelemben körülbelül 250 éve tudatos az európai és a magyar kultúrában, azóta kap reflexív megközelítéseket. Az elmúlt száz évben nem oldotta meg vagy nem enyhítette jelentősen az őshonosságból eredő, a többségi nyelvpolitika által többnyire továbbgerjesztett feszültségeket a globalizáció, a multilingvalizmus, az egyébként természetes interkulturális és interlingvális folyamatok sora, és a demokrácia, a liberális demokrácia mint politikai berendezkedés. A multilingvális megközelítés (lásd Gardner–Martin-Jones, 2012) egyénekre vonatkoztatja az őshonosságot, ezáltal atomizálja a közösséget, jóllehet csak közösségi közegben létezik nyelv és kultúra. Feltűnő az interkulturális és interlingvális folyamatok kutatásának és értelmezésének hiánya a többségi kultúrákban, nem látszik a működő feloldás az őshonos nyelvhez kötődés és a multilingvalizmus között. Például a dél-tiroli vagy a számi helyzet jól mutatja (vö. Pietikäinen, 2012), hogy az őshonosság fogalmában meg-

fogalmazott szociokulturális tényezők, így az adott, önmagát autonómként tételző közösség ősi területhez kötődése, a saját történeti folytonossága, a kulturális hagyományai és a saját nyelvtudata legalább olyan erősek, mint a többségi, az állam által hivatalosként elismert nyelv és kultúra, mégoly kedvező körülmények között is, és nem gyengébb a globalizációs hatásoknál. A nyelvi és kulturális döntések ugyanis általában lokálisak, tehát a helyi közösség hagyományai, emlékezteti kultúrája és közösségi tudata határozza meg elsősorban. A történeti folytonosság és a hagyománymondás tudata alapvetően nem tételes, elvont, tudományos jellegű elemzésekben vagy rendszerezett ideológiaalkotásban érvényesül (csak adott esetben, emellett nincs minden kisebbségi közösségnek kutató értelmisége; ebből a szempontból is rendkívül nehéz helyzetben voltak a magyar kisebbségek), hanem a mindennapi gyakorlat cselekvéseiben, amelyek mögött vannak elvont és ideologikus ismeretek és megfontolások.

IRODALOM

- Ablonczy B. (2020a): *Ismeretlen Trianon. Az összeomlás és a békeszerződés történetei, 1918–1921*. Budapest: Jaffa Kiadó
- Ablonczy B. (ed.) (2020b): *Trianon: Collapse 1918–1921*. Thematic issue. *The Hungarian Historical Review*, 9, 1, http://real.mtak.hu/116442/1/HHR_2020-1_Ablonczy.pdf
- Brubaker, R. (1996): *Nationalism Reframed. Nationhood and the National Question in the New Europe*. Cambridge: Cambridge University Press
- Csernicskó I. (1998): A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján). In: Kontra M. (szerk.): *A magyar nyelv a Kárpát-medencében I*. Budapest: Osiris Kiadó–MTA Kisebbségkutató Műhely
- Ekiert, G. – Hanson, S. E. (eds.) (2006): *Capitalism and Democracy in Central and Eastern Europe. Assessing the Legacy of Communist Rule*. Cambridge: Cambridge University Press
- Fancsaly É. – Gúti E. – Kontra M. et al. (2016): A magyar nyelv Horvátországban. In: Kontra M. (szerk.): *A magyar nyelv a Kárpát-medencében V*. Budapest–Eszék: Gondolat Kiadó–Media Hungarica Művelődési és Tájékoztatási Intézet
- Gardner, S. – Martin-Jones, M. (eds.) (2012): *Multilingualism, Discourse and Ethnography*. London–New York: Routledge
- Göncz L. (1999): A magyar nyelv Jugoszláviában (Vajdaságban). In: Kontra M. (szerk.): *A magyar nyelv a Kárpát-medencében II*. Budapest–Újvidék: Osiris Kiadó–Forum Könyvkiadó–MTA Kisebbségkutató Műhely
- Koulov, B. (2013): Minorities, States, and Conflict. In: Heenan, P. – Lamontagne, M. (eds.): *The Central and Eastern Europe Handbook*. London–New York: Routledge, 195–205.
- Lanstyák I. (2000): A magyar nyelv Szlovákiában. In: Kontra M. (szerk.): *A magyar nyelv a Kárpát-medencében III*. Budapest–Pozsony: Osiris Kiadó–Kalligram Kiadó–MTA Kisebbségkutató Műhely
- Leonhard, J. (2018): *Der überforderte Frieden. Versailles und die Welt. 1918–1923*. München: C.H. Beck
- Péntek J. – Benő A. (2020): A magyar nyelv Romániában (Erdélyben). In: Kontra M. (szerk.): *A magyar nyelv a Kárpát-medencében VI*. Kolozsvár–Budapest: Erdélyi Múzeum-Egyesület–Gondolat Kiadó

- Pietikäinen, S. (2012): Experiences and Expressions of Multilingualism: Visual Ethnography and Discourse Analysis in Research with Sámi Children. In: Gardner, S. – Martin-Jones, M. (eds.): *Multilingualism, Discourse and Ethnography*. London–New York: Routledge, 163–177.
- Romsics I. (2001): *Magyarország története a huszadik században*. 3. kiadás. Budapest: Osiris Kiadó
- Romsics I. (2007): *A trianoni békeszerződés*. Budapest: Osiris Kiadó
- Szépfolusi I. – Vörös O. – Beregszászi A. et al. (2012): A magyar nyelv Ausztriában és Szlovéniában. In: Kontra M. (szerk.): *A magyar nyelv a Kárpát-medencében IV*. Budapest–Alsóőr–Lendva: Osiris Kiadó–Imre Samu Nyelvi Intézet–Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet
- Vančo I. (2017): A szlovák nyelv tanítása szlovákiai magyar tanítási nyelvű iskolákban. Általános helyzetkép. *Magyar Nyelvőr*, 141, 3, 272–291. <http://nyelvor.c3.hu/period/1413/141302.pdf>
- URL1: Cobo, J. R. M. 1982. *Study of the Problem of Discrimination Against Indigenous People*. Final Report (Supplementary Part). https://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/MCS_v_en.pdf
- URL2: *Indigenous Peoples at the United Nations*. <https://www.un.org/development/desa/indigenouspeoples/about-us.html>
- URL3: C169 – *Indigenous and Tribal Peoples Convention*, 1989 (No. 169). https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C169
- URL4: *Vienna Convention on the Law of Treaties*. https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf